



שבט התשס"ז

בס"ד

"רצוננו לראות את מלכנו"

פרשת יתרו (ע"פ שיעורו של הרב אביחי קצין)

א. למרגלות הר סיני

התורה מתארת את הגעתם של ישראל למדבר סיני ואת הדברים שמעביר הקב"ה לעם ישראל, באמצעותו של משה¹:

1. ספר שמות פרק יט

- (א) בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני:
- (ב) ויסעו מרפידיים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד החר:
- (ג) ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן החר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל:
- (ד) אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי:
- (ה) ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ:
- (ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל:
- (ז) ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ה':
- (ח) ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשב משה את דברי העם אל ה':
- (ט) ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן ובעבור לשמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם אל ה':
- (י) ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם:
- (יא) והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני:
- (יב) והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת:
- (יג) לא תגע בו דך כי סקול יסקל או ירה ירה אם בהמה אם איש לא יחיה במשך היבל המה יעלו בהר:
- (יד) וירד משה מן החר אל העם ויקדש את העם וכבסו שמלתם:
- (טו) ויאמר אל העם היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה:
- (טז) ויהי ביום השלישי בהית הבהר ויהי קלת וברקים וענן כבד על החר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה:
- (יז) ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויניצבו בתחתית החר:
- (יח) והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל החר מאד:
- (יט) ויהי קול השפר הזלך וחרזק מאד משה ידבר והאלהים יענו בקול:
- (כ) וירד ה' על הר סיני אל ראש החר ויקרא ה' למשה אל ראש החר ויעל משה:
- (כא) ויאמר ה' אל משה רד העד בעם פן יחרסו אל ה' לראות ונפל מפניו רב:
- (כב) וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו פן יחרץ בהם ה':
- (כג) ויאמר משה אל ה' לא יוכל העם לעלת אל הר סיני כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את החר וקדשתו:
- (כד) ויאמר אליו ה' לך רד ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל יחרסו לעלת אל ה' פן יחרץ בם:
- (כה) וירד משה אל העם ויאמר אלהם:

¹ פרק י"ט, פסוקים א – ט.

על לשונם של פסוקים אלו נרצה להעיר כמה הערות:

א. התורה מתארת את חנייתם של ישראל במילים הבאות: "וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינִי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיַּחֲנוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הַהָר".

מפורסמת היא דרשת חז"ל, שגם רש"י מביאה על אתר:

2.רש"י על שמות י"ט ב'

ויחן שם ישראל – **כאיש אחד בלב אחד**. אבל שאר כל החניות בתרעומת ומחלוקת.

אולם עדיין יש להבין: מדוע מופיע השורש ח.נ.ה פעמיים: ויחנו במדבר... ויחן שם ישראל...?!

ב. "וּמִשָּׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הַהָר לֵאמֹר..."

סדר הפסוק מוזר לכאורה. שכן, הסדר הראוי הוא, שתקדם הקריאה לעלייה. מדוע עולה משה אל ההר, עוד קודם לקריאתו של הקב"ה מן ההר?!

ג. הקב"ה מבקש ממשה להעביר דברי הברית, האמורים להכרת בינו ובין בני ישראל. את הדברים הללו, מתבקש משה להעביר לבני ישראל: "...אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". משה קורא לזקני העם ומעביר אליהם את דברי ה': "וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיִּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ ה'..." בני ישראל משיבים: "וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה..."

סדר הדברים אינו מובן.

הקב"ה מבקש ממשה להעביר את המסר **לבני ישראל**. משה מעבירו לזקני העם בלבד. והנה בתשובה אנו מוצאים ש**כל העם** כולו משיב. מדוע "כל העם", אם רק הזקנים נקראו לשמוע?! ומדוע להעביר רק לזקנים, כשהקב"ה מצווה אותו ללמד את בני ישראל?!

ד. לאחר שמשה מעביר את דברי הקב"ה אל העם, עונים כל העם יחדיו ואומרים: "**כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה**".

משה רבנו מעביר את תשובתם זו אל הקב"ה: "וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה'".

בפסוק שלאחר מכן פונה הקב"ה אל משה ואומר:

"הֲנִיָּה אֲנִיָּה בָּא אֲלֵיךָ בְּעֵבֶר הָעֵינָן בְּעֵבֶר יִשְׁמַע הָעָם בְּדְבָרֵי עַמְּךָ וְגַם בְּךָ יֶאֱמִינוּ לְעוֹלָם". תגובתו של משה: "וַיַּגִּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה'".

והדברים תמוהים. מדוע יש צורך לשוב ולהגיד לקב"ה את דברי העם, הלא בפסוק הקודם כבר מצאנו: "וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה'"?!

ועוד יש להבין, מה הקשר בין דברי העם לפנייה של הקב"ה אל משה: "הֲנִיָּה אֲנִיָּה בָּא אֵלַיךְ וכו'"?!

אפשר שכל הקשיים הללו יובילו אותנו למחלוקת עקרונית אחת, בשאלה מהי הדרך להוריד את התורה משמים לארץ.

ב. "גדולי הערך ופשוטי העם"

הנצי"ב מוולוז'ין בפירושו "העמק - דבר" הסביר את פשר הכפילות: "ויחנו...ויחן":

כל מקום דכתיב ישראל לחוד, מורה על אנשים גדולי הערך² (הביטוי ישראל, משמע אנשים גדולים וצדיקים). והודיע הכתוב שאף על גב דכל בני ישראל הגיעו לשם, מכל מקום החכימו בסדר חנייתן (שלמרות שכולם הגיעו לשם, מקום חנייתם היה שונה ובחוכמה, בכוונה). שבני אדם גדולי הדעת חנו סמוך להר וכל העם מאחוריהם ומצדדיהם שהרי המחנה נתפשט הרבה. (שהצדיקים חנו קרוב אל ההר: "נגד ההר". ואילו העם הפשוט חנו במדבר, מרחוק).

למדנו שלמרות שהאחדות שררה בעם ישראל, שם למרגלות ההר, אין פירושו של דבר שכולם היו באותה דרגה רוחנית.

היו, גם באותה שעה, בעם ישראל דרגות שונות של מוכנות לקבלת התורה. הצדיקים כמהים ומתקרבים אל ההר. ואלו העם הפשוט, עומד מרחוק.

ויש גם מי שהוא בדרגה למעלה מכולם:

וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים...

המלבי"ם בפירושו הסביר שאין מדובר כאן בטיפוס פיזי במעלה ההר, שכן הקב"ה טרם קרא לו. המדובר הוא בעלייה והתעלות רוחניים:

4. מלבי"ם

ומשה עלה – אחר שנשלם ההכנה מצד הזמן והמקום. יספר הכנה מצד האמצעי. (לאחר שתיארה התורה שהגיע הזמן המתאים. וכן שהגיעו אל המקום המתאים. מתארת התורה, שגם האמצעי – משה שהוא השליח לקבל את התורה, הוא האדם המתאים.)

כי כל הנביאים... לא עלו אל האלוקות, רק כל האלוקות **ירד** אליהם... לבד משה שהתפשט מן החומר לגמרי ועלה מן הארץ...

משה - דרגתו מיוחדת היא. ולמרות שלמסתכל מן הצד נדמה שמשה עומד למטה עם כל העם. אך בעצם, רוחו נמצאת כבר במעלה ההר.

המגוון של הדרגות הרוחניות בקרב העם, מחייב דרך שונה של העברת התורה. ואכן כך מצווה הקב"ה את משה:

כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל...

רש"י ראה בכך הנחיה להבדל בין האמירה (הרכה) לנשים לבין ההגדה (התקיפה) לגברים:

5. רש"י י"ט ג'

לבית יעקב – אלו הנשים, תאמר להם בלשון רכה. ותגיד לבני ישראל – עונשין ודקדוקין פרש לזכרים. דברים הקשין כגידין.

הנצי"ב הסביר שהפנייה היא לדרגות השונות שבעם:

6. העמק דבר

כה תאמר לבית יעקב - אמירה פשוטה להמון העם. ותגיד לבני ישראל – אע"ג דמשמעות בני ישראל בכל מקום הוא כלל האומה, מכל מקום במקום המובן מהעניין (על פי ההקשר) יש לזה משמעות פרטית בני אדם גדולי הדעת. (בני אדם גדולים וצדיקים).

רבגוניותם של ישראל מחייבת אמירה מיוחדת לכל חלק שבעם.

² יסוד זה מופיע פעמים רבות בדברי חז"ל ובדברי הפרשנים. ע"י למשל בדברי הרמב"ן בפרשה הקודמת, פרק י"ד פסוק י', שהסביר בזה כיצד יתכן שבני ישראל מתפללים אל ה' ("ויצעקו בני ישראל אל ה'") ובד בבד הם מתלוננים ובוועטים בישועה: "ויאמרו אל משה: המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר...". והסברו שמדובר בשתי כתות. הצדיקים ("ויצעקו בני ישראל אל ה'") התפללו. והרשעים התלוננו. ולכן כופל הפסוק את המילים בני ישראל, למרות שבתחילת אותו פסוק מוזכר הביטוי בני ישראל: "ופרעה הקריב, וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם".

היא מחייבת גם הדרגה. אי אפשר להעביר את התורה ישירות לכל חלקי העם. קודם יש להעביר את התורה לגדולי העם ורק אחר כך לעם הפשוט.

זוהי גם ההנחיה המועברת למשה: "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל..."

שהרי הביטוי "בני ישראל" לימדנו הנצי"ב, הלא הוא "בני אדם גדולי הדעת".

משה מיישם את הנחייתו של הקב"ה ואינו פונה אל העם כולו:

וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְקַרָּא לְזִקְנֵי הָעָם...

ג. "שכולם יהיו במדרגה גדולה"

אולם שיטה זו אינה מוסכמת על הכל. כך מתארת התורה את תשובתם של ישראל:

וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם וַיִּחַדּוּ וַיֹּאמְרוּ כָל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה.

מדוע ענו כל העם. הלא הפנייה היתה רק אל זקני העם!?

כך הסביר זאת המלבי"ם:

7. המלבי"ם

ויענו כל העם יחדיו – אמנם העם, שהם ההמון, לא רצו שיהיה ביניהם מדרגות חלוקות, כי רצו שיהיה כמו לעתיד לבוא שכולם יהיו במדרגה גדולה.

העם אינו מקבל את החלוקה הפנימית. את דרך ההעברה לגדולי העם, שהם שיעבירו אל הציבור הרחב.

העם מבקש שיוויון. ורוצה שהפנייה תהיה שווה לכולם. שיהיו כולם "במדרגה גדולה".

כל הארועים הנ"ל מתרחשים בב' בסיוון.

למחרת (בג' סיוון), לאחר שמשה מביא את תשובתם של ישראל, פונה הקב"ה אל משה בדברים הבאים:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעֵבֶר הָעֵנָן בְּעֵבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עַמֶּךָ וְגַם בְּדַבְרֵי יְאֻמֵּינוּ לְעוֹלָם.

מה משמעה של אמירה זו?

התשובה: הבדלה בין דרגת משה לבין העם כולו. (ללא מדרגה נוספת של זקנים).

הקב"ה עתיד להתגלות אל משה "בעב הענן" בתוככי מחיצה מכסה. העם לא יוכל לראות. העם יוכל רק לשמוע.

חלק מקבלתה של תורה, היא ההכרה בייחודיותו של משה: "וגם בד' יאמינו לעולם".

משה יורד מההר ומספר לעם. העם נותנים לו תשובה, ולמחרת בד' בסיוון עולה משה להר:

"ויגד משה את דברי העם אל ה'..."

רש"י הסביר את תשובתם של ישראל:

8. רש"י י"ט ט'

את דברי העם – תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמוע ממך. אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך. רצוננו לראות את מלכנו.

דברי העם האמורים כאן, אינם האמירה: "כל אשר דבר ה' נעשה", (שנאמרה בב' בסיוון). דברים אלו נאמרו בפסוק הקודם.

דברי העם האמורים כאן הם התשובה לדברי הקב"ה בתחילת הפסוק: "אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֲנָן בְּעֶבֶר יִשְׁמַע הָעַם בְּדַבְרֵי עַמְד", שנאמרו בג' הסיוון.

העם אינו מוכן לקבל את הצעתו של הקב"ה. הוא אינו מסכים שהדרך שבה יתגלה הקב"ה למשה תהיה בעב הענן, והעם ישמע את הדברים הנאמרים אל משה. העם אינו רוצה גם את ההבדלה בינו לבין משה! העם רוצה לשמוע באופן ישיר ושיווני.

יותר מכך: "רצוננו לראות את מלכנו".
העם אינו מסתפק בשמיעה. הוא רוצה לראות את הקב"ה באופן ישיר.

ד. "לעיני כל העם"

האם מקבל הקב"ה את פנייתם של ישראל?
כך משיב הקב"ה למשה ³ (בד' בסיוון):

9. שמות פרק י"ט

(ו) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדְשָׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבָסוּ שְׂמֹלֹתָם:
(יא) וְהָיוּ נֹכְחִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרָד ה' לְעֵינֵי כָל הָעָם עַל הַר סִינַי:
(יב) וְהִגַּבְלַת אֶת הָעָם סָבִיב לְאֹמֶר הַשְּׁמֵרוֹ לְכֶם עֲלוֹת בְּהָר וְיִגְלַע בְּקֶצְהוּ כֹל הַנֶּגַע בְּהָר מוֹת יוּמָת:
(יג) לֹא תִגַּע בּוֹ יָד כִּי סָקוֹל יִסְקַל אוֹ יָרֵה אוֹ יִרְה אִם בְּהִמָּה אִם אִישׁ לֹא יִחַיָּהּ בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בְּהָר:

שתי ה"דרישות" נתמלאו:
ההתגלות תהיה: "לעיני כל העם".
כל ישראל יהיו שותפים שווים. וכל ישראל יראו את ה' היורד לעיניהם.

אולם תנאי אחד נדרש לכך: הכנה ראויה. להתקדש, לכבס השמלות ולהיות נכונים.

ביטוי לרצון זה והניסיונות לממשו מצאנו במדרש ⁴:

10. שמות רבה פרשה כ"ח, ג'

"וישב משה את דברי העם אל ה'" אותה שעה (לאחר שמשה מעביר לקב"ה את בקשתם לראות באופן ישיר) בקש הקב"ה ליתן להם את התורה ולדבר עמהם (כפי שבקשו) והיה משה עומד (בראש ההר). אמר הקב"ה: מה אעשה מפני משה?
אמר רבי לוי: משל למלך שבקש לעשות אופימשטאטא (הכרזת דבר מלכות פנים אל פנים) חוץ מדעתו של אפרכוס (בלא ידיעתו של מושל המדינה העומד לצדו) אמר לו (המלך למושל): עשה דבר פלוני. (כדי שילך ולא יראה שהמלך מדבר עם העם באופן ישיר). אמר לו: כבר נעשית שוב. (המטלה שבקשת כבר בוצעה). אמר לו: לך קרא לפלוני סינקליטקוס (יועץ מלכות) ויבא עמך. עד שהוא הולך עשה המלך מה שביקש כך. (ניצל המלך את הליכתו והעביר לעם את המסר באופן ישיר).
ביקש הקב"ה ליתן י" דברות (באופן ישיר אל העם, כפי שבקשו) היה משה עומד מצדו (דבר זה מנע מלהעביר את הדברות באופן ישיר) אמר הקב"ה: אני גולה להם את הרקיע ואומר "אנכי ה' אלהיך" (אם אגלה את הרקיע ואומר להם באופן ישיר) הם אומרים: מי אמר הקב"ה או משה (לא ידעו האם הקב"ה הוא שאומר את הדברות, או שמשה הוא האומר). אלא ירד משה ואח"כ אני אומר אנכי ה' אלהיך. (בד' בסיוון שולח ה' את משה "לקדש את העם ולכבס שמלותם", בו' בסיוון עולה שוב משה ואז) אמר הקב"ה למשה: "רד העד בעם פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב" אמר לו (משה): כבר הקדשתים (כבר בצעתי משימה זו) שנאמר: "כי אתה העדותה בנו לאמר וגו'". אמר לו: "לך רד ועלית אתה ואהרן עמך" (לך תביא את היועץ למלכות) עד שמשה יורד (בזמן שמשה ירד) נגלה הקב"ה (אל העם באופן ישיר) שנאמר "וירד משה אל העם" מיד "וידבר אלהים":

הקב"ה מוכן לדבר אל כל העם באופן ישיר. לפי המדרש, אפילו בלא ידיעתו של משה.

ה. "ויחרד כל העם"

³ פסוקים י" – י"ג.

⁴ שמות רבה פרשה כ"ח, ג'.

האם מתממשת דרך זו של התגלות ישירה לעם כולו?

משה יורד אל העם על מנת להכינו ולקדשו לקראת ההתגלות ביום השלישי⁵:

11. שמות פרק י"ט

(יד) וַיֵּרָד מֹשֶׁה מִן הַהָר אֶל הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת הָעָם וַיְכַבְּסוּ שְׂמֹלֵתָם:
(טו) וַיֹּאמֶר אֶל הָעָם הֲיוּ נִכְנִיִּים לְשִׁלְשֵׁת יָמִים אֶל תִּגְשׁוּ אֶל אִשָּׁה:

ביום השני מתוך שלושת הימים (ה' בסיוון) הוא עורך את **טקס הגיור** המופיע בפרשת משפטים, בו "נערי בני ישראל" (הבכורים – הכהנים) מעלים קרבנות על 12 "מצבות" (מזבחות), משה "זורק" על העם את הדם ו"מכניס אותם לברית" ב"מילה טבילה והזאת דמים".
עתה, כשהם "יהודים", הוא קורא באזניהם את "ספר הברית", ואז הם אומרים "**נעשה ונשמע**".

והנה מגיע היום השלישי⁶:

(טז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְהִיט הַבְּקָר וַיְהִי קֶלֶת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקַל שֶׁפָּר חִזַּק מְאֹד וַיִּחַרְד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּמַחֲנֶה:

בשלב הזה רק **שומעים**: "קולות... וקל שופר...".
אין רואים עדיין. שהרי "ענן כבד על ההר".

ומהי תגובתם של ישראל: "**ויַחַרְד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּמַחֲנֶה**".
העם מתמלא פחד וחרדה. עד אשר משה **נאלץ להוציאם** לקראת האלוקים⁷:

(יז) וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְיַת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר:

העם אינו יוצא מרצונו והחלטתו. משה הוא **המוציאם** לקראת האלוקים.

כמה נפלאה, לאור התבוננות זו, דרשת חז"ל על חציו השני של הפסוק⁸:

12. מסכת שבת דף פ"ח עמוד א'

"ויתיצבו בתחתית ההר" - אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו, שם תהא קבורתכם.

כבר רבותינו בעלי התוספות במקום⁹ הקשו:

13. בעלי התוספות (שם)

כפה עליהן הר כגיגית. ואע"פ שכבר הקדימו נעשה לנשמע (מדוע היה צורך לכפותם והלא אמרו מרצונם החופשי: "נעשה ונשמע"?)
שמה יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתן.

ההסכמה לפני, אינה מלמדת על היכולת להתמודד עם הדברים למראה המעמד הנפלא. למראה האש הגדולה יהיו חוזרים.

הלא כך ראינו בכתובים. **הכמיהה הגדולה של**: "רצוננו לראות את מלכנו". נמוגה אל מול המחזה נורא ההוד, של קולות ברקים וענן כבד. **וממילא יש צורך בכפיה**.

(יח) וְהָרָה סִינֵי עֵשָׂן כְּלוֹ מַפְנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בְּאֵשׁ וַיַּעַל עֵשָׂנוּ כְּעֵשָׂן הַכֶּבֶד וַיִּחַרְד כָּל הָהָר מְאֹד:
(יט) וַיְהִי קוֹל הַשֶּׁפָּר הוֹלֵךְ וְחִזַּק מְאֹד מֹשֶׁה יִדְבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל:
(כ) וַיֵּרָד ה' עַל הָרָה סִינֵי אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:

⁵ פסוקים י"ד – ט"ו.

⁶ פסוק ט"ז.

⁷ פסוק י"ז.

⁸ מסכת שבת דף פ"ח עמוד א'.

⁹ שם ד"ה "כפה עליהם הר כגיגית".

(כא) וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בְּעַם פֶּן יִהְרָסוּ אֶל ה' לְרֵאוֹת וְנִפְל מִמֶּנּוּ רַב :
(כב) וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגְשִׁים אֶל ה' יִתְקַדְּשׁוּ פֶן יִפְרָץ בְּהֵם ה' :
(כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לֹא יוּכַל הָעָם לְעֵלֶת אֶל הַר סִינַי כִּי אַתָּה הַעֲדִיתָ בְּנִי לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת הַהָר וְקִדְּשֵׁתוּ :
(כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי ה' לֵךְ רַד וְעֲלִיתָ אֶתְּהָ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אֵל יִהְרָסוּ לְעֵלֶת אֶל ה' פֶּן יִפְרָץ בָּם :
(כה) וַיֵּרָד מֹשֶׁה אֶל הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם :

וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְאֵת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְבוּ בְּתַחֲתֵיתָּ
הַהָר :

ו. "פֶּן יִהְרָסוּ לְרֵאוֹת"

לאור ניסיון זה, פונה הקב"ה באזהרה לעם ישראל¹⁰ :

14. שמות פרק י"ט

(כ) וַיֵּרָד ה' עַל הַר סִינַי אֶל רֹאשׁ הַהָר וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הַהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה :
(כא) וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בְּעַם פֶּן יִהְרָסוּ אֶל ה' לְרֵאוֹת וְנִפְל מִמֶּנּוּ רַב :
(כב) וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגְשִׁים אֶל ה' יִתְקַדְּשׁוּ פֶן יִפְרָץ בְּהֵם ה' :

מכיוון שהניסיון לימד על החרדה שאחזה את עם ישראל, כשרק **שמעו**. מזהיר הקב"ה את העם פן ינסו **לראות**. שכן אז יפול ממנו רב.

התבוננות לכל אורך הפרק מלמדת שעל אף רצונם של ישראל, והסכמת הקב"ה לתהליך של ראיה, איננו מוצאים התממשות של דבר זה. ובמעמד הר סיני **שמעו**, אולם **לראות לא ראו**.

שהרי כך תיארה התורה בספר דברים את מעמד הר סיני :

15. דברים פרק ד', פסוק י"ב

(יב) וַיְדַבֵּר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ קוֹל דְּבָרִים אֲתֵם שְׁמַעִים וְתִמְוָנָה אֵינְכֶם רְאִים
זולתי קול :

בהר סיני למדנו, שעל אף רצוננו העז, מוגבלים אנחנו ולא תמיד יכולים אנחנו לראות. פעמים עלינו להסתפק בשמיעה.

ז. הגבלת ההר או העם ?

דבר זה יכול להסביר לנו גם קושי נוסף.

הקב"ה מבקש ממשלה להציב לעם גבולות :

(יב) וְהַגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשְׁמְרוּ לְכֶם עֲלוֹת בְּהָר וּנְגַע בְּקַצְהוּ
כָּל הַנִּגְעַת בְּהָר מוֹת יוֹמָת :

בהמשך הפרק כשהקב"ה מזהיר את העם לבל **יהרסו אל ה' לראות**. עונה משה :

16. פרק י"ט

(כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לֹא יוּכַל הָעָם לְעֵלֶת אֶל הַר סִינַי כִּי אַתָּה הַעֲדִיתָ בְּנִי לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת הַהָר וְקִדְּשֵׁתוּ :

ניתן דעתנו להבדל :
הקב"ה ציווה להגביל את **העם**.

¹⁰ פסוקים כ – כ"ב.

משה מצטט את האיסור וקובע שהקב"ה ציווה להגביל את ההר.
מדוע משנה משה את סגנונו של הציווי?

ייתכן שפשר הדבר כך הוא :

הגבלתם של ישראל ניתנת להתפרש בשתי צורות : האם היא דין ב"חפצא" או ב"גברא".
האם ההגבלה מבטאת את **מוגבלותם של ישראל**, שאינם רשאים לקרב אל אותו מקום שמשה קרב.¹¹
או שמא ההדגשה היא **בקדושתו של ההר**. מעוצם קדושתו, נובעת ההגבלה מלגשת אליו.

הקב"ה מצווה להגביל את העם.
מהותה של ההגבלה, ללמד את העם להבחין בפער שבינם לבין משה רבנו.
משה רשאי לגשת אל ההר, ואלו העם "מוגבל" ואינו רשאי.

לכן, מצווה הקב"ה את משה בהמשך :

(כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי ה' לְךָ כֹּד וְעֲלִיתָ אֵתָּהּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אַל יִהְרָסוּ לְעֵלֶת אֶל ה' פֶּן יִפְרָץ
בָּם :

העלייה אל ההר נעשית בדרגות שונות. כך פירש רש"י במקום :

17. רש"י

ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים. יכול אף הם עמך? תלמוד תומר: "ועלית" -
אתה.
אמור מעתה **אתה מחיצה לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו והכהנים מחיצה לעצמם.**
משה נגש יותר מאהרן, ואהרן יותר מן הכהנים. **והעם כל עיקר אל יהרסו את מצבם
לעלות אל ה' :**

מחיצות מחיצות יש בגישה אל הקודש.

משה בענוותנותו אינו רוצה לפרש כך את הציווי. משה רוצה לראות בהגבלה ביטוי לקדושתו של
ההר, ולא לדרגתו שלו.

**רק לאחר ה"שיעור" הזה בדרך שבה צריכה התורה להימסר, שומעים ישראל את עשרת
הדברות.**

ח. "ועתה אם שמוע תשמעון"

מעמד הר סיני, הוא עמוד ושורש האמונה. כך כתב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה ¹² :

18. רמב"ם פרק ח' הלכה א'

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה. שהמאמין על פי האותות יש
בלבו דופי (אין אמונתו שלימה) שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף. אלא כל
האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאים לא להביא ראיה על הנבואה (הניסים

¹¹ יש להעיר שדווקא ברגעי שיא אנו מוצאים הגבלה האוסרת לקרב אל הקודש. כך הדבר עם חנוכת המשכן (שמות
פרק מ' פסוק ל"ד – ל"ה) : "ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן. ולא יכול משה לבוא אל אוהל מועד
כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן." (ועיי' הסברו של הרש"ר הירש שם על משמעות הדבר.) את אותה
התופעה אנו מוצאים גם במקדש שלמה (מלכים א' פרק ח' פסוקים י – י"א) : "ויהי בצאת הכהנים מן הקודש והענן
מלא את בית ה'. ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני הענן כי מלא כבוד ה' את בית ה'."
¹² פרק ח' הלכה א'.

היו לצורך כל שהוא, ולא כדי להביא הוכחה לאמונה) היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצלילן בתוכו, צרכנו למזון הוריד לנו את המן, צמאו - בקע להן את האבן, כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ, וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני שעינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת. ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי? שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה:

נמצינו למדים שדווקא במעמד הגדול, שהוא עמוד האמונה, לא ראינו את האלוקים, כי אם הסתפקנו בשמיעה.

היכולת לשמוע היא ההופכת את האמונה לדבר נצחי, שהרי לא תמיד נזכה לראות. היודע להאמין גם על סמך השמיעה – אמונתו נצחית.

ואולי הם דברי ההקדמה למתן תורה:

אתם ראי אתם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל פְּנֵי נְשָׁרִים וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלַי:
ועתה אם שמוע תשמעו בקלי וְשָׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהִייתֶם לִי סֵגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ:
וְאִתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכְתּוֹת כִּהְנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבַּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

המטרה של מעמד הר סיני היא להפוך את האמונה, לברית נצחית. היכולת לחיות את האמונה על סמך שמיעה בלבד, היא ההופכת אותה לנצח. כדברי הקב"ה אל משה:

הֲנֵה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֲנָן בְּעִבּוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עַמְךָ וְגַם בְּךָ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם.

ט. "הגיע זמן קריאת שמע"

בדרך זו הסביר הרש"ר הירש זצ"ל¹³ מעשה שאנו מזכירים בהגדה של פסח:

19. הרש"ר הירש בפירושו "נחלת השר" על הגדה של פסח
מעשה ברבי אליעזר ורבי יהשע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון, שהיו מסובין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה. עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית?

מדוע מציינים תלמידיהם, דווקא את הגעת זמן קריאת שמע? האם הסיבה היא הלכתית גרידא, או שיש כאן עומק נוסף.

כך ראה זאת הרב הירש:

הגיע זמן קריאת שמע – לא "שמיעה" אלא "ראיה" - מראה עיניים המשותף לכל ישראל, הוא המקנה לנו את ידעתנו על מציאות ה'. וכך אמר משה לעמו (דברים ד, ל"ה): "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוהים אין עוד מלבדו". אולם, רק פעם אחת התגלה ה' כך בתוך תוכו של ההוה הארצי. רק פעם אחת, בעת הנחת היסוד לעמו, למען יעידו וימסרו את קבלתם מדור לדור. ואילו מכאן ואילך אין הוא אומר: "ראה ישראל", אלא: "שמע ישראל".

בליל הסדר אנו חוזרים לתקופת היסוד של עם ישראל. אז זכינו לראות כי ה' הוא האלוקים.

¹³ בפירושו "נחלת השר" על הגדה של פסח.

אולם, לא כך הוא הדבר לנצח. עכשיו אנו מצטווים: **"שמע ישראל"**. לאחר שקבלנו מן הדורות הרואים עלינו ללמוד להאזין.

בליל הסדר אנו רואים את עצמינו כשבים לתקופת יציאת מצרים. **"עידן הראייה"**. אולם בסיומו של הלילה, עם חזרתנו אל תוככי ההווה, אנו מצטווים לשוב ולהגיע ל**"זמן קריאת שמע"**. להקשיב ולא לראות.

אם נלמד להטות אוזנינו לקולה של האמונה, נזכה ונהפוך אותה לאמונת עולמים.